

Türkiye’de Uygulanan Hayvansal Üretimi Destekleme Politikalarının Süt Sığırcılığı İşletmelerine Yansımaları: Burdur İli Örneği*

Nilgün ATA¹ Hasan YILMAZ²

¹ Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Burdur İl Müdürlüğü, Burdur
²Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Isparta
Sorumlu Yazar: hasanyilmaz@sdu.edu.tr

Geliş tarihi: 19.01.2015, Yayına kabul tarihi: 19.02.2015

Özet: Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de uygulanan hayvansal üretimi destekleme politikalarının Burdur ilinde faaliyet gösteren geliştirilmiş (sabit süt sağım ünitesi ve soğutma tankı bulunan) ve geleneksel süt sığırcılığı işletmeleri üzerine ekonomik etkilerini belirlemektir. Bu çalışmada, araştırma alanında faaliyet gösteren 50 adet geliştirilmiş ve 50 adet geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinden anket yöntemi ile toplanan veriler kullanılmıştır. Çalışmada hayvansal üretimi destekleme politikalarının, geliştirilmiş ve geleneksel süt sığırcılığı işletme gelirleri üzerine etkilerinin ekonomik karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, işletmeler ortalaması brüt kar geliştirilmiş işletmelerde 42.571,62 TL, geleneksel işletmeler için ise 11.739,71 TL olarak saptanmıştır. İşletmelerin, işletme başına devletten aldıkları ortalama hayvancılık destek miktarı; geliştirilmiş işletmeler için 48.542,46 TL, geleneksel işletmeler için ise 11.546,01 TL olarak saptanmıştır. İşletmeler ortalaması destekli gayrisafi üretim değeri ve destekli brüt kar geliştirilmiş işletmelerde 361.710,76 TL ve 91.114,07 TL, geleneksel işletmeler için ise 126.202,25 TL ve 23.285,72 TL olarak hesaplanmıştır. Destekli GSÜD içinde hayvancılık desteklerinin payı geliştirilmiş işletmeler için %15,50, geleneksel işletmeler için ise %10,07 olarak belirlenmiştir. İşletmeler ortalaması brüt kar ve destekli brüt kar değeri geliştirilmiş işletmelerde 691,66 TL TL/büyükbaş hayvan birimi(BBHB) ve 1.481,50 TL/BBHB, geleneksel işletmeler için ise 452,15 TL/BBHB ve 898,19 TL/BBHB olarak hesaplanmıştır. Süt sığırcılığı işletmelerinde kullanılan hayvancılık desteklerinin brüt kar üzerinde önemli etkisinin olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Süt Sığırcılığı, Üretim Desteği, Hayvancılık Politikası, Burdur

Reflections of Implementations of Livestock Production Support Policies On Dairy Farms in Turkey: The Case of Burdur Province

Abstract: The main purpose of this study is to determine the reflection of the effect of the Turkish government’s livestock production support policies on traditional and improved dairy (with fixed milking unit and the cooling tank) farms in Burdur province. The data were collected by using a survey method to randomly selected improved dairy farms (50) and traditional dairy farms (50) in the research area. In this study, the effects of livestock production support policies influence on traditional and improved dairy farms’ incomes were also compared. According to research results, average gross income was 42.571,62 TL for improved dairy farms and 11.739,71 TL for traditional dairy farms. The received average livestock support was calculated to be 48.542,46 TL per farm for the improved dairy farms and 11.546,01 TL per farm for the traditional dairy farms. Dairy farms average supported gross production value and supported gross income value were calculated to be 361.710,76 TL and 91.114,07 TL for improved dairy farms and 126.202,25 TL and 23.285,72 TL for the traditional dairy farms, respectively. The share of livestock production support effects on gross income were 15,50%

* SDÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiş 3508-YL1-13 nolu projeden üretilmiş yüksek lisans tez makalesidir.

for improved dairy farms and 10,07% for traditional dairy farms. Dairy farms average gross income and supported gross income values were calculated with using livestock unit (LU) and their values were 691,66 TL/LU and 1.481,50 TL/LU for improved dairy farms, while 452,15 TL/LU and 898,19 TL/LU for the traditional dairy farms, respectively. The result can be concluded that livestock supports policies which are used in dairy farms have strong effect on gross income.

Key words: Dairy farms, production support, Livestock Policy, Burdur

Giriş

Hayvancılık sektörü dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızla artan nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesinde, sanayi hammadresi olarak kullanılmasında ve kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde stratejik bir öneme sahiptir (Aral, 1996; Yılmaz ve Köknaroglu, 2007). Özellikle sürdürülebilir gelişme sürecinde hayvancılık sektörü ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerinde olduğu kadar uluslararası rekabette de önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayraç ve Çemrek, 2011; Demircan ve ark., 2006). Bu durum hayvancılığa yönelik izlenen politikaları önemli kılmaktadır. Hayvancılık politikalarının ve desteklerinin amacı, hayvansal protein bakımından dengeli beslenme için gerekli üretim artışının sağlanması, daha kaliteli ve ekonomik bir üretimin gerçekleşmesidir (Demir, 2012).

Türkiye’de özellikle 1980’li yıllardan sonra hayvancılıkta önemli sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Hayvancılık gerilemiş, 1980’li yıllardan sonra Türkiye’nin hayvansal ürün ithalatı giderek artmıştır. Türkiye hayvancılığının sorunları alınan değişik önlem ve politikalarla çözülmeye çalışılmış ancak yeterince başarılı olunamamış ve sorunlar kronik hale gelmiştir (Yılmaz, 2006). 2000 yılında Türkiye hayvancılığının içinde bulunduğu sorunları çözmek ve hayvancılık sektörünü geliştirmek amacıyla "Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkındaki Kararname" uygulamaya konmuştur (Anonim, 2005). Hayvancılığın geliştirilmesi ve hayvansal üretimin artırılması amacıyla, nitelikli kaba yem açığının kapatılması için yem bitkileri üretiminin teşvik edilmesi, süt destekleme primi, anaç sığır desteklemesi, besi sığır desteklemesi süt, buzağı desteği genetik ıslahı daha etkili ve yaygın hale getirmek

için suni tohumlama ile soy kütüğü kayıtları tutulması ve belgeli damızlık kullanımının teşvik edilmesi gibi hususlardan oluşan destekleme programı uygulanmıştır (Anonim, 2014).

Türkiye’de hayvancılığın geliştirilmesinde uygulanan destekleme politikalarında 2000 yılından sonra önemli değişiklikler olmuştur. Özellikle 2005 yılından sonra hayvancılık destekleri çeşitlenmiş, yem bitkileri, süt teşvik primi, suni tohumlama ve buzağı destekleri en önemli destekleme araçları olmuştur (Demir ve Yavuz, 2010).

Avrupa Birliği müzakere çalışmalarının başlamasıyla birlikte Türk hayvancılık sektörü stratejik bir yaklaşımla ele alınmış ve sektörün AB ile rekabet edebilecek düzeye getirilmesi ve güçlü bir yapıya kavuşturulması için 2005–2013 Hayvancılık Ana Planı ve Stratejisi hazırlanmıştır (Anonim, 2005).

Avrupa Birliği ile yapılan tarım müzakerelerinde, güvenilir gıda üretiminin sağlanması, özellikle hayvansal gıda ürünlerinin AB hijyen kriterlerine uyum zorunluluğu, Türkiye’deki geleneksel hayvancılık işletmelerinin dönüşümünü ve değişimini zorunlu kılmıştır (Saçlı, 2007). Türkiye süt sığırcılığındaki değişimler; teknik yönlü ve ekonomik yönlü olmuştur. Teknik yönlü değişimler; süt sığırı sayısı, süt üretim miktarı ve işletme büyüklüğü; ekonomik yönlü değişimler ise sanayide işlenen süt oranının artışı, pazarlanan sütün değeri, süt verimi, süt-yem paritesi ve yatırımların niteliği şeklinde sıralanabilir (Çukur ve ark., 2009).

Son yıllarda, Türkiye’de uygulanmakta olan hayvancılık desteklerine bakıldığında, toplam destekler içinde hayvancılık desteğinin payının ve uygulanan hayvancılık

desteklerinin çeşitlendiği dikkat çekmektedir. Türkiye’de 2002 yılında toplam destekler içinde hayvancılık desteğinin payı %4,4 iken, 2012 yılında bu oran %29.02 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Burdur ilinde toplam destekler içinde hayvancılık desteğinin payı %7,07’den %84,24’e yükselmiştir. Burdur ilinde hayvancılık işletmelerinin desteklemelerden yararlanma oranı oldukça yüksektir. Burdur ilinde üretilen sütün tamamına yakını kayıt altındadır ve üreticilerin tamamına yakını ürettikleri süt için süt teşvik priminden yararlanmaktadır. 2002 yılında hayvancılık desteklemeler içinde en fazla payı yem bitkileri desteği (%61,20) ve süt destekleme primi (%36,81) alırken 2013 yılında desteklemeler çeşitlenmiş yaklaşık 13 kalemde hayvancılık destekleme ödemesi yapılmıştır. En fazla destekleme ödemesi süt destekleme primi (%32.08) ve anaç sığır desteklemesi (%28,61) olmuştur. Bunu yem bitkileri desteği (%7,82), besi sığır desteklemesi (%6,41), süt tozu desteklemesi (%6,13), su ürünleri desteklemesi (%5,41) ve buzağı desteği (%4,77) izlemiştir (Anonim, 2014).

Burdur ilinde 2000 yılında toplam sağılan sığır varlığı 51.870 baş iken, 2013 yılında %68,97 oranında artış göstererek 87.648 başa ulaşmıştır. Aynı dönemde sığır varlığı içinde kültür ırkı sığır varlığının payı %57,64 iken, %92,95’e çıkmıştır. Kültür ırkı sığır varlığındaki bu artışla birlikte, bakım ve besleme koşullarındaki iyileşmelere bağlı olarak süt üretimi 160.344,3 tondan yaklaşık 2,07 kat artış göstererek 332.979,8 tona yükselmiştir (TUİK, 2014).

Burdur ili Türkiye’de önemli bir süt üretim potansiyeline (920 ton/gün süt üretimi) sahiptir. Ortalama süt verimi 4.000 ton/baş/yıl civarındadır. İlde büyükbaş hayvanların %93’ü kültür ırkı olup işletme tipi genelde aile işletmesi şeklindedir. Ortalama süt verimleri yaklaşık 4 ton/baş/yıl civarında olan Siyah-Beyaz Alaca ırkı sığırlar yetiştirilmektedir. Toplam 29.764 işletmede 184.224 kültür ırkı hayvan mevcuttur. İşletme başına düşen hayvan sayısı 6,8’dir. 2013 yılı verilerine göre Burdur’da üretilen süt miktarı 332.979,8 ton dur. Üretilen sütün 136,675 tonu yaklaşık %31’i il içindeki küçük kapasiteli süt işleme

tesislerinde işlenirken %69’luk kısmı il dışındaki süt işleme tesislerine satılmaktadır (Anonim, 2013).

Burdur ilinde süt sığırcılığının gelişmesine paralel olarak hayvan refahı uygulayan, açık ve yarı açık süt sığırı yetiştiriciliği yapan, sabit süt sağım ünitesi ve soğutma tankı bulunan geliştirilmiş işletme sayısı artmaktadır. Bu kapsamda hayvansal üretimi teşvik etmek amaçlı hayvansal üretimi destekleme politikalarının uygulama sonuçlarının Burdur ili süt sığırcılığı işletmelerine yansımalarının ortaya konması önem arz etmektedir. Bu nedenle bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Materyal ve Yöntem

Materyal

Araştırmanın ana materyalini Burdur ilinde geliştirilmiş süt sığırcılığı yapan (sabit süt sağım ünitesi ve soğutma tankı bulunan) ve en az 10 baş sağmal ineğe sahip 50 adet işletmeyle, geleneksel yöntemlerle süt sığırcılığı yapan ve en az 10 baş sağmal ineğe sahip 50 işletmeden olmak üzere toplam 100 işletmeden anket yöntemiyle elde edilen birincil veriler oluşturmuştur. Araştırmanın ikincil verileri olarak konu ile ilgili yapılmış araştırma ve inceleme sonuçları ile Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından yayınlanmış kaynaklar ve istatistiki kayıtlardan da yararlanılmıştır.

Yöntem

Örnek köy ve işletmelerin seçiminde uygulanan yöntem

Araştırmanın saha çalışması kapsamında, Burdur Gıda Tarım Hayvancılık İl Müdürlüğü Kırsal Kalkınma ve Örgütlenme Şube Müdürlüğü kayıtlarından sabit süt sağım ünitesi ve soğutma tankı desteklemesinden yararlanan işletmelerin listesi oluşturulmuştur. Daha sonra Burdur Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliği, Burdur Kooperatifler Üst Birliği ve Burdur Gıda Tarım Hayvancılık İl Müdürlüğünden süt sığırcılığı yetiştirici listeleri alınmıştır. Bu listelerden Burdur ilini sosyo-ekonomik

açından temsil edebilecek yerleşim birimlerinden, anket çalışmasının yapılmasının ekonomik ve teknik açıdan mümkün olduğu; Burdur Merkez ilçesi (Yarıköy, Akyaka, Hacılar, Karaçal, Yazıköy, Yassıgüme, Gökpınar, Çallica, Kozluca) Yeşilova ilçesi (Yarışlı, Gençali, Akçaköy), Çavdır ilçesi (Söğüt Kasabası), Tefenni ilçesi (Merkez, Ece Köyü), Karamanlı ilçesi (Merkez, Kağılcık Köyü), Çeltikçi ilçesi (Bağsaray), Bucak ilçesi (Üzümlübel, Gündoğdu, Yüreğil) olmak üzere toplam 7 ilçe ve bu ilçelere bağlı 19 köyde anket çalışması yapılmasına karar verilmiştir. Bu yerleşim birimlerinde faaliyet gösteren geliştirilmiş süt sığırcılığı yapan (sabit süt sağım ünitesi ve soğutma tankı bulunan) en az 10 baş sağmal ineğe sahip 50 adet işletme belirlenmiştir. Geliştirilmiş işletmelerin belirlenmesinde Burdur GTH İl Müdürlüğü'nün kırsal kalkınma hibe desteği kapsamında sabit sağım ünitesi ve soğutma tankı hibe desteği verdiği işletmeler seçilmiştir. Geleneksel ve geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerini karşılaştırabilmek için aynı yerleşim birimlerinde faaliyet gösteren, geleneksel yöntemlerle süt sığırcılığı yapan en az 10 baş sağmal ineğe sahip eşit sayıda (50 adet) işletme olmak üzere toplam 100 adet işletme ile anket yapılmıştır. Anket çalışması 2013 yılı Mart-Ağustos ayları arasında yapılmış olup, toplanan veriler 2012 yılı üretim dönemini kapsamaktadır.

Verilerin analizinde uygulanan yöntem

Araştırma kapsamındaki süt sığırcılığı işletmelerinden anket yöntemiyle toplanan veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Verilerin analizinde, temel tanımlayıcı istatistiksel analizler, mutlak ve nispi dağılımlar, çapraz tablolar, basit ve tartılı ortalamalar ile istatistiksel karşılaştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

İşletmelerdeki sığır varlığını büyükbaş hayvan birimine dönüştürürken ilgili katsayılar kullanılmıştır (Erkuş ve ark., 1995). Hayvansal üretim desteklerinin üretici gelirleri üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla; araştırmada, işletmelerin süt üretim faaliyetinde yaptıkları değişen masraflar ile elde ettikleri gayrisafi üretim değeri ve brüt kar değerleri hesaplanmıştır.

Daha sonra geleneksel ve geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinin yararlandıkları/aldıkları destekler hesap edilerek, hayvansal üretim desteklerinin üretici gelirlerine etkisi karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur.

Araştırma Bulguları ve Tartışma

İncelenen işletmelerin özellikleri

İncelenen geliştirilmiş ve geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinin tanımlayıcı istatistikleri karşılaştırmalı olarak Çizelge 1'de verilmiştir. Çizelgede görüldüğü gibi geliştirilmiş ve geleneksel süt sığırcılığı işletme sahiplerinin ortalama yaşı sırasıyla 41,88 ve 42,78 olarak tespit edilmiştir. Yapılan başka bir çalışmada süt sığırcılığı üretim faaliyetinde bulunan işletme sahiplerinin ortalama yaşı 46 olarak tespit edilmiştir (Çamoğlu, 2012). Geliştirilmiş süt sığırcılığı işletme sahiplerinin eğitim düzeyi geleneksel üretim yapan işletme sahiplerine göre daha yüksektir (8,44 yıl). Tarımsal kredi kullanan işletmelerin oranının ise geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde daha yüksek (%78) olduğu belirlenmiştir. Geliştirilmiş işletmelerde ortalama hayvan sayısı büyük baş hayvan birimi cinsinden 62,66 baş, geleneksel işletmelerde ise 25,41 baş olarak hesaplanmıştır. Burdur ilinde yapılan bir çalışmada incelenen işletmelerin büyük baş hayvan birimi cinsinden ortalama 6.62 baş hayvan varlığına sahip oldukları saptanmıştır (Demircan et al., 2006).

Türkiye'de hayvancılık işletmelerindeki ortalama sığır sayısının dört baş, AB ülkelerinde ise 44 baş olduğu belirtilmiştir (Yılmaz ve Köknaroglu, 2007). Bu verilere göre, araştırma bölgesinde geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerindeki hayvan sayısının Türkiye ve AB ortalamasının üzerinde olduğunu söylemek mümkündür. Geliştirilmiş işletmelerde ortalama süt üretiminin ve süt veriminin 253,66 ton/yıl ve 19,80 kg/baş, geleneksel işletmelerde ise 89,77 ton/yıl ve 18,56 kg/baş olduğu saptanmıştır. Burdur ilinde yapılan bir çalışmada incelenen işletmelerde ortalama süt üretimi ve süt verimi 19,0 ton/yıl ve 18,90 kg/baş olarak hesaplanmıştır (Demircan et al., 2006).

Çizelge 1. İncelenen işletmelerin özellikleri
Table 1. General characteristics of dairy farms

Özellikler <i>Characteristics</i>	Geliştirilmiş Süt Sığırcılığı İşletmeleri <i>Improved Dairy Farms</i>		Geleneksel Süt Sığırcılığı İşletmeleri <i>Traditional Dairy Farms</i>	
	Ortalama <i>Mean</i>	Standart Sapma <i>Standard Deviation</i>	Ortalama <i>Mean</i>	Standart Sapma <i>Standard Deviation</i>
Üreticinin yaşı / <i>Age of farm holder</i>	41,88	10,80	42,78	9,49
Üreticinin eğitim düzeyi (yıl)/ <i>Education level of farm holder (year)</i>	8,44	2,99	6,88	2,55
Tarımsal örgütlere üyelik oranı (%) <i>Agricultural Cooperative membership (%)</i>	100,00	-	100,00	-
Tarımsal Kredi kullanan işletmelerin oranı (%) <i>Proportion of farmers who used agricultural credit (%)</i>	78,00	-	36,00	-
Hayvan sayısı/ <i>Number of Cattle</i>	90,78	52,28	36,50	14,48
Büyükbaş hayvan birimi cinsinden hayvan sayısı (BBHB)/işletme/ <i>Animal Units (LU)</i>	62,66	34,18	25,41	10,95
İnek/ <i>Cow</i>	40,28	19,71	16,82	9,39
Düve/ <i>Heifer</i>	18,20	12,61	7,56	4,03
Dana/ <i>Yearling</i>	13,56	10,79	4,51	2,83
Buzağı/ <i>Calf</i>	16,90	13,10	7,20	4,94
Tosun/ <i>Yearling Bull</i>	1,52	4,49	0,46	1,16
Boğa/ <i>Bull</i>	0,32	1,52	0,04	0,20
Süt üretimi (ton/işletme) <i>Milk Production (ton/farm)</i>	253,66	147,69	89,77	50,40
Süt verimi (kg/baş) <i>Milk Yield (kg/head)</i>	19,80	1,85	18,56	1,86
Ortalama sağım süresi (ay/yıl) <i>Average Lactation Length (Month/year)</i>	9,72	0,64	9,68	0,55
İşletme arazi genişliği (dekar)/ <i>Farm Size (Decare)</i>	198,74	128,98	84,20	62,19
Yem bitkisi ekim alanı (dekar) <i>Forage Crop Production Area (Decare)</i>	185,98	111,98	80,74	60,20
İşletme arazisi içinde yem bitkisi ekim alanı oranı (%) <i>Ratio of Forage Crop Production Area in Farm Size (%)</i>	93,58	-	95,89	-
Yem bitkisi yetiştiren işletmelerin oranı (%) <i>Ratio of farms which grows forage crop</i>	98,00	-	88,00	-
Silaj yapan işletmelerin oranı (%) <i>Ratio of farms which makes corn silage</i>	92,00	-	50,00	-
Kaba yem tüketimi (BBHB/gün) <i>Roughage feed consumption /LU/day</i>	24,29	9,02	16,45	9,70
Kesif yem tüketimi (BBHB/ gün) <i>Concentrate feed consumption /LU/day</i>	9,38	2,96	8,04	2,38
Toplam yem tüketimi (BBHB/gün) <i>Total feed consumption /LU/day</i>	33,68	10,45	24,49	9,98
İşletmeden sağlanan kaba yem oranı <i>Roughage feed supplied on-farm (%)</i>	54,48	-	48,65	-
İşletmeden sağlanan kesif yem oranı <i>Concentrate feed supplied on-farm (%)</i>	14,85	-	18,50	-

Türkiye’de son yıllarda sağılan inek üretilen süt miktarındaki artış toplam inek sayısında bir azalma olmasına rağmen, sayısı içinde kültür ırkı ve melez hayvan

sayısı oranındaki artışa bağlıdır. Ancak AB ülkeleriyle kıyaslandığında hayvan başına süt üretimimizin oldukça gerilerde olduğu görülmektedir. Türkiye’de hayvan başına süt verimi 2013 yılı verilerine göre 2.97 ton/yıl iken AB ülkelerinde 5.51 ton/yıldır (Anonim, 2014).

Geliştirilmiş işletmelerde ortalama arazi genişliği 198,74 dekar, geleneksel işletmelerde ise 84,20 dekar olarak saptanmıştır. Türkiye ortalaması işletme arazi büyüklüğü ise yaklaşık 5,9 hektardır (TUİK, 2007). 2013 yılı verilerine göre AB ortalaması işletme arazi genişliği yaklaşık 12 hektar iken ABD ortalaması 180 hektardır (Akpınar ve ark., 2012). Bu verilere göre araştırma bölgesinde hem geleneksel hem de geliştirilmiş işletmelerin Türkiye ortalamasından daha büyük araziye sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Yine hayvansal üretimin karlılığı bakımından önemli bir göstere olan yem bitkisi yetiştiriciliği açısından geliştirilmiş işletmelerin daha yüksek yem bitkisi ekim alanına ve silaj yapma oranlarına sahip oldukları saptanmıştır. Nitekim geliştirilmiş işletmelerde yem bitkisi ekim alanı 198,80 dekar, yem bitkisi yetiştiren işletmelerin oranı %98,00, silaj yapan işletmelerin oranı %92,00, işletmeden sağlanan kaba yem oranı %54,48 ile geleneksel süt sığırcılığı işletmelerine göre daha yüksek olduğu hesaplanmıştır. Burdur ilinde yapılan bir çalışmada incelenen işletmelerin ortalama 25,9 dekar yem bitkisi ekim alanına sahip olduğu ve yem bitkisi ekim alanının işletme arazisinin % 54,7’sini oluşturduğu tespit edilmiştir (Demircan et al., 2006).

İncelenen işletmelerde süt üretim maliyeti

İncelenen işletmelerde süt üretim maliyetine ilişkin hesaplamalar Çizelge 2’de verilmiştir. Geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde ortalama Gayri Safi Üretim Değeri 313.168,30 TL olarak hesaplanmış olup; bunun %72,90’nı süt satış değeri, %27,08’i ise canlı demirbaş artışından oluşmaktadır. Geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinde ise ortalama Gayri Safi Üretim Değeri

114.656,24 TL olarak hesaplanmış olup; bunun %70,47’sini süt satış değeri, %29,49’nu ise canlı demirbaş artışından oluştuğu hesaplanmıştır. Geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde ortalama değişen masraf 270.596,68 TL olarak hesaplanmış olup; bunun %57,05’ini kesif yem, %30,28’ini ise kaba yem masrafı oluşturmaktadır. Geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinde ise ortalama değişen masraf 102.916,53 TL olarak hesaplanmış olup; bunun %56,54’ünü kesif yem, %33,58’inin ise kaba yem masrafından oluştuğu hesaplanmıştır. Burdur ilinde yapılan başka bir çalışmada değişen masrafların %85,2’sinin yem masraflarından oluştuğu hesaplanmıştır (Demircan et al., 2006). Diğer bölgelerde yapılan çalışmalarda değişen masraflar içinde yem masrafının payı %86,6 (Şahin, 2001), %50,2 (Yurdakul, 1978) ve %85,6 (Gül,1998) olarak hesaplanmıştır. Geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde ortalama brüt kar 42.571,62 TL, geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinde ise ortalama 11.739,71 TL olarak hesaplanmıştır.

İncelenen işletmelerin yararlandıkları hayvancılık destekleri

Araştırma bölgesinde incelenen işletmelerin devletten aldıkları hayvancılık destekleri ve destek değerlerine ilişkin yapılan hesaplamalar sonucu elde edilen bulgular Çizelge 3’de verilmiştir. Geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde ortalama 48.542,46 TL/işletme destek alınmış olup, bu desteğin % 31,35’i süt teşvik primi, %23,69’u anaç sığır desteği, %20,90’ı soğutulmuş süt primi desteği, %11,43’ü süt kalite primi desteği, %8,02’si yem bitkisi üretim desteği ve %4,61’i buzağı desteğinden oluşmaktadır. Geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinde ise ortalama 11.546,01 TL/işletme destek alınmış olup, bu desteğin % 46,65’i süt teşvik primi, %38,73’ü anaç sığır desteği, %7,50’si buzağı desteği ve %7,12’si ise yem bitkisi üretim desteğinden oluşmaktadır.

Çizelge 2. İncelenen işletmelerde süt üretim maliyeti

Table 2. Items income and production costs related to dairy production in dairy farms

Unsurlar/Items	Geliştirilmiş Süt Sığırcılığı İşletmeleri		Geleneksel Süt Sığırcılığı İşletmeleri	
	Improved Dairy Farms	%	Traditional Dairy Farms	%
Gayrisafi Üretim Değeri/ Gross Product Value				
Süt satış Değeri (TL/işletme)				
<i>Income from milk sale (TL/farm)</i>	228.294,00	72,90	80.800,38	70,47
Canlı Demirbaş Artışı (TL/işletme)				
<i>Cattle value appreciation(TL/farm)</i>	84.820,00	27,08	33.810,00	29,49
Gübre Satış Değeri (TL/işletme)				
<i>Manure sale (TL/farm)</i>	28,00	0,01	21,28	0,02
Çuval Satış Değeri (TL/işletme)				
<i>Feed bag sale(TL/farm)</i>	26,30	0,01	24,58	0,02
Gayrisafi Üretim Değeri (TL/işletme)				
<i>Gross product value (TL/farm)</i>	313.168,30	100,00	114.656,24	100,00
Gayrisafi Üretim Değeri (TL/BBHB)				
<i>Gross product value (TL/LU)</i>	4.993,51	-	4.515,98	-
Değişen Masraflar /Variable Costs				
Kesif yem masrafı (TL/işletme)				
<i>Concentrate feed cost (TL/farm)</i>	154.382,22	57,05	58.189,53	56,54
Kaba yem masrafı (TL/işletme)				
<i>Roughage feed cost (TL/farm)</i>	81.928,83	30,28	34.562,71	33,58
Yabancı işgücü masrafı (TL/işletme)				
<i>Cost of hiring foreign labor (TL/farm)</i>	7.500,00	2,77	600,00	0,58
Yağ, yakıt, elektrik masrafı (TL/işletme)				
<i>Oil, fuel oil, electric costs(TL/farm)</i>	10.883,33	4,02	3.066,60	2,98
Veteriner, ilaç ve suni tohumlama masrafı (TL/işletme)				
<i>Veterinary medication and Artificial insemination costs (TL/farm)</i>	13.174,00	4,87	5.443,20	5,29
Alet makine tamir bakım masrafı (TL/işletme)				
<i>Machinery repair and maintenance costs (TL/farm)</i>	2.728,30	1,01	1.054,50	1,02
Değişen Masraflar (TL/işletme)/Variable Costs (TL/farm)	270.596,68	100,00	102.916,53	100,00
Değişen Masraf (TL/BBHB)/ Variable Costs (TL/LU)	4.301,86	-	4.063,83	-
Brüt Kar (TL/işletme)/ Gross profit (TL/farm)	42.571,62	-	11.739,71	-
Brüt Kar (TL/BBHB)/ Gross profit (TL/LU)	691,66	-	452,15	-

Bu bulgulara göre geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinin hayvancılık desteklerinden daha fazla yararlandıklarını söylemek mümkündür. Bu durumu geliştirilmiş işletmelerin teknolojiyi kullanma ve işletmeyi modernleştirme isteğinin daha fazla olmasıyla ve geleneksel işletmelerin ekonomik yönden daha kısıtlı olanakları olması ve işletmeyi büyüme imkanlarının yetersizliğiyle açıklamak mümkündür. Nitekim geliştirilmiş ve geleneksel hayvancılık işletmeleri arasında

alınan hayvancılık destekleri açısından en önemli fark soğutulmuş süt primi ve süt kalite primi desteğidir. Bu durumun esas nedeninin soğutma tankı ve sabit süt sağım ünitesine sahip olamayan geleneksel işletmelerin soğutulmuş süt ve süt kalite primi ödemelerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Nitekim geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde soğutulmuş süt priminin payı %20,90 iken süt firmaları tarafından verilen süt kalite priminin payı ise %11,43 olarak hesaplanmıştır. Soğutma

tankı ve sabit süt sağım ünitesine sahip olmayan geleneksel süt sığırcılık işletmeleri bu avantajlardan faydalanamamaktadırlar. Bu bulgu, süt sığırcılığı işletmelerinin daha modernize edilmesi halinde daha kaliteli süt üretimi yapmalarının bir sonucu olarak daha fazla gelir elde edeceklerini göstermesi açısından önemli bir bulgudur. Hayvansal

üretimine yönelik olarak verilen destekler bir yandan modern işletmelerin kurulmasını teşvik ederken aynı zamanda bu işletmelerin desteklerden daha fazla yararlanmasına olanak vermekte, diğer taraftan işletmelerin modernleşmesi sonucu kapasite artışı gerçekleşmekte, daha kaliteli ve hijyenik süt üretimi mümkün olmaktadır.

Çizelge 3. İncelenen işletmelerin aldıkları hayvancılık destekleri

Table 3. Livestock farming supports received by farmers

Hayvancılık Destekleri/Livestock Supports	Geliştirilmiş Süt Sığırcılığı İşletmeleri		Geleneksel Süt Sığırcılığı İşletmeleri	
	TL/İşletme	%	TL/İşletme	%
Süt teşvik primi (0,06 TL/kg) (TL/işletme) <i>Milk incentive premium (0,06 TL/kg) (TL/farm)</i>	15.219,60	31,35	5.386,69	46,65
Soğutulmuş süt primi (0,04 TL/kg) (TL/işletme) <i>Cooled milk Premium 0,04 TL/kg) (TL/farm)</i>	10.146,40	20,90	0,00	0,00
Süt kalite primi (değişken)(TL/işletme) <i>Milk quality premium (variable) (TL/farm)</i>	5.546,70	11,43	0,00	0,00
Yem bitkisi üretim desteği (TL/işletme) <i>Feed crop production premium support (TL/farm)</i>	3.891,00	8,02	822,50	7,12
Suni tohumlamadan elde edilmiş buzağı desteği (TL/işletme) <i>Calves support born by artificial insemination (TL/farm)</i>	2.238,76	4,61	865,52	7,50
Anaç sığır desteği (TL/işletme) <i>Parent cattle support (TL/farm)</i>	11.500,00	23,69	4.471,30	38,73
Ortalama Hayvancılık Desteği (TL/işletme) <i>Average Livestock Supports (TL/farm)</i>	48.542,46	100,00	11.546,01	100,00
Ortalama Hayvancılık Desteği (TL/BBHB) <i>Average Livestock Supports (TL/LU)</i>	789,85	-	446,04	-

İncelenen işletmelerde hayvancılık desteklerinin işletme gelirine etkisi

Araştırma bölgesinde incelenen geliştirilmiş ve geleneksel işletmelerin devletten aldıkları hayvancılık desteklerinin işletme geliri üzerine etkisine ilişkin yapılan hesaplama sonucu elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak Çizelge 4'de verilmiştir

Geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde destekli GSÜD ortalama 361.710,76 TL, geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinde ise ortalama 126.202,25 TL olarak hesaplanmıştır. Geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde destekli ortalama brüt kar 91.114,07 TL, geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinde ise ortalama 23.285,72 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmeler ortalaması brüt kar ve destekli brüt kar değeri

geliştirilmiş işletmelerde 691,66 TL TL/büyükbaş hayvan birimi(BBHB) ve 1.481,50 TL/BBHB, geleneksel işletmeler için ise 452,15 TL/BBHB ve 898,19 TL/BBHB olarak hesaplanmıştır. Süt sığırcılığı işletmelerinde kullanılan hayvancılık desteklerinin brüt kar üzerinde önemli etkisinin olduğu söylenebilir.

Destekli GSÜD içinde, işletmelerin almış oldukları desteklerin payı, geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde %15,50 iken, geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinde ise %10,07 olarak hesaplanmıştır. Bu nedenle araştırma bölgesinde hayvancılığı modernize etme çalışmalarına yönelik desteklerin artırılmasının bölgede süt sığırcılığının gelişmesine önemli katkı sağlayacağı söylenebilir.

Çizelge 4. İncelenen işletmelerde hayvancılık desteklerinin işletme gelirine etkisi
 Table 4. Effects on farm income of livestock supports in dairy farms

Ursular/Items	Geliştirilmiş Süt Sığırcılığı İşletmeleri <i>Improved Dairy Farms</i>	Geleneksel Süt Sığırcılığı İşletmeleri <i>Traditional Dairy Farms</i>
Destekli Gayri Safi Üretim Değeri (TL/İşletme) <i>Supported Gross Product Value (TL/Farm)</i>	361.710,76	126.202,25
Destekli Gayri Safi Üretim Değeri (TL/BBHB) <i>Supported Gross Product Value (TL/BBHB)</i>	5.783,36	4.962,02
Destekli Brüt Kar (TL/İşletme) <i>Supported Gross Income(TL/Farm)</i>	91.114,07	23.285,72
Destekli Brüt Kar (TL/BBHB) <i>Supported Gross Income(TL/BBHB)</i>	1.481,50	898,19
Destekli Gayri Safi Üretim Değeri İçinde Desteğin Payı (%) <i>Share of Livestock Support in Supported Gross Product Value (%)</i>	15,50	10,07

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Türkiye’de uygulanan hayvansal üretimi destekleme politikalarının süt sığırcılığı işletmelerine yansımaları, Türkiye’de önemli bir süt üretim potansiyeline sahip olan Burdur ili örneğinde; 50 adet geliştirilmiş ve 50 adet geleneksel süt sığırcılığı işletmesi olmak üzere toplam 100 işletmeden anket yöntemi ile elde edilen veriler kullanılarak analiz edilmiştir.

Hayvansal üretimi destekleme politikalarının, geliştirilmiş ve geleneksel süt sığırcılığı işletme gelirleri üzerine etkilerinin ekonomik açıdan karşılaştırmasını yapmak amacıyla yapılan hesaplamalara göre; geliştirilmiş ve geleneksel süt sığırcılığı işletmeleri arasında, gayrisafi üretim değeri, değişen masraf, brüt kar, alınan destek miktarı ve GSÜD içinde hayvancılık desteklerinin payı açısından önemli farklar olduğu ortaya konmuştur.

İşletmeler ortalaması brüt kar ve destekli brüt kar değeri geliştirilmiş işletmelerde 691,66 TL TL/büyükbaş hayvan birimi(BBHB) ve 1.481,50 TL/BBHB, geleneksel işletmeler için ise 452,15 TL/BBHB ve 898,19 TL/BBHB olarak hesaplanmıştır. Süt sığırcılığı işletmelerinde kullanılan hayvancılık desteklerinin brüt kar üzerinde önemli etkisinin olduğu söylenebilir. Destekli GSÜD içinde, işletmelerin almış oldukları desteklerin payı,

geliştirilmiş süt sığırcılığı işletmelerinde %15,50 iken, geleneksel süt sığırcılığı işletmelerinde ise %10,07 olarak hesaplanmıştır.

Bu bulgulara göre geliştirilmiş işletmelerin, geleneksel işletmeler göre daha fazla destek aldıklarını söylemek mümkündür. Elde edilen bulgular, süt sığırcılığı işletmelerinin teknolojiyi kullanma düzeylerinin artması durumunda daha kaliteli süt üretimi yapmalarının bir sonucu olarak daha fazla gelir elde edeceklerini göstermesi açısından önemli bir bulgudur. Bu nedenle araştırma bölgesinde hayvancılığı modernize etme çalışmalarına yönelik desteklerin artırılmasının bölgede süt sığırcılığının gelişmesine önemli katkı sağlayacağı söylenebilir.

Burdur ili süt sığırcılığı işletmeleri; teknoloji kullanımı, üretim, verim, bakım, besleme ve hayvancılıkta örgütlenme gibi nitel ve nicel göstergeler bakımından oldukça iyi durumda olmasına rağmen sektörün özellikle pazarlama, kalite ve hijyen koşulları bakımından sorunları vardır ve iyileştirmelere ihtiyaç duymaktadır. Araştırma bölgesinde süt sığırcılığının geliştirilmesi için araştırma bulguları doğrultusunda, sektörün rekabet gücünü artıracak bazı öneriler sunulabilir; öncelikle işletmeler orta ve büyük ölçekli sermaye yoğun bir yapıya dönüştürülmelidir. Bölge şartlarına uygun hayvancılık ve destekleme

politikaları geliştirilmelidir. AB hayvan refahı, veterinerlik ve gıda güvenliği kriterlerine uygun muhtemel teknoloji değişimi çalışmalarına başlanmalıdır. Hayvansal üretimde tam rekabeti sağlayacak, fiyat ve kalite oluşumunu piyasa ekonomisi koşullarında gerçekleştirecek olan üretici örgütlerinin pazarda etkin bir aktör olarak rol üstlenmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

Teşekkür

Bu çalışmayı 3508-YL1-13 nolu proje ile destekleyen Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Başkanlığına ve çalışanlarına teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Akpınar, R., Özsan, M.E., ve Taşçı, K. 2012.Doğu Anadolu Bölgesinde Hayvancılık Sektörünün Rekabet Edebilirliğinin Analizi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 2012,(5).
- Anonim, 2005. Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı (2005/8503) 24 Şubat 2005 tarih ve 25737 sayılı Resmi Gazete.
- Anonim, 2013. Burdur GTH İl Müdürlüğü Brifing Raporu.
- Anonim, 2014. Burdur Gıda Tarım Hayvancılık İl Müdürlüğü Kayıtları.
- Anonim, 2014. Süt Konsey Raporu. Dünya ve Türkiye’de Süt Sektör İstatistikleri. <http://www.ulusalsutkonseyi.org.tr/an/a/rapor.asp?uid=54>. (erisim tarihi: 07.05.2014)
- Aral, S. 1996. Avrupa Birliğine giriş sürecinde Türkiye’de Hayvancılık Politikaları ve Alınması gerekli Önlemler. AVHO, Ankara Bölgesi Veteriner hekimler Odası Dergisi, Mart 1996. Ankara
- Bayraç, H,N, ve Çemrek, F. 2011. AB. Uyum Sürecinde Türkiye’de Hayvancılık Sektörünün Yapısal Analizi Ve Geliştirmeye Yönelik Politikalar. www.ekonomik yaklaşımlar Kongreler dizisi-VII,

www.ww.eykongre2011.org Ankara, 2011. (erişim tarihi: 23.05.2014).

- Çamoğlu ,M.,Yılmaz, H., Gül, A. ve Görgülü, M. 2012,Kooperatifler Aracılığıyla Hayvan Dağıtım Kapsamında Desteklenen Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Pazar Katılım Düzeyini Etkileyen Faktörlerin (Üreticiye ve İşletmeye Ait) Analizi: Adana İli Örneği,Tarım Ekonomisi Dergisi 2012, 18(1) : 13 - 22
- Çukur, F., Demirbaş, N. and Yıldız, Ö. 2009. Avrupa Birliği Perspektifinden Türkiye’de Süt Sığırcılığı Sektöründeki Gelişmeler. Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 2009, 13 (4), 31-39.
- Demir, N. 2012. AB ve Türkiye’de Hayvancılık Politikalarındaki Son Gelişmelerin Uyum Süreci Açısından Karşılaştırılması, Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Alinteri Zirai Bilimler Dergisi, 2012, 23: 58-63.
- Demir, N. ve Yavuz, F. 2010. Hayvancılık Destekleme Politikalarına Çiftçilerin Yaklaşımlarının Bölgearası Karşılaştırmalı Analizi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 2010, 41 (2),113-121.
- Demircan, V, Dernek, Z. ve Yılmaz, H. 2006., Türkiye ve Avrupa Birliği Sığırcılık Sektörünün Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 13-15 Eylül 2006, Antalya, II. Cilt :716-724.
- Demircan, V., Binici, T., Köknaroglu, H. ve Aktaş, A.R. 2006. Economic analysis of different dairy farm sizes in Burdur province in Turkey. Czech Journal of Animal Science. 2006, 51(1):8-17.
- Erkuş A., Bulbul M., Kiral T., Acil A.F. ve Demirci R. 1995. Tarım Ekonomisi. Ankara Üniv. Zir. Fak. Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara.
- Gül, A. 1998. Adana İlinde Projeli ve Projesiz Süt Sığırcılığı Üretim Faaliyetlerinin Ekonomik Yönden Karşılaştırılması. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanlığı yayın No: 131. Adana.

- Saçlı, Y. 2007. AB'ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı. Devlet Planlama Teşkilatı, İktisadi Sektörler Ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi. Yayın No: DPT: 2707, Ankara.
- Şahin, K. 2001. Kayseri İlinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısal Özellikleri ve Pazarlama Sorunları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi 2001, 11(1):79-86
- TUİK, 2007. TUİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001. (erişim tarihi: 12.03.2014).
- TUİK, 2014. Seçilmiş göstergelerle Burdur ili. <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/i>ller /BURDUR.pdf). (erişim tarihi: 11.02.2014).
- Yılmaz, H. 2006. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasındaki Değişim Süreci ve Türkiye'nin Uyum Kapasitesinin İzlenen Politikalar Çerçevesinde İncelenmesi, Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi' 13-15 Eylül 2006, Antalya. Cilt.1:40-54
- Yılmaz, H., Köknaroglu, H. 2007. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyum Sürecinde Türkiye'de İzlenen Hayvancılık Politikalarının Değerlendirilmesi. V. Zootekni Bilim Kongresi, 5-8 Eylül 2007, Van.
- Yurdakul, O. 1978. Adana Merkez İlçesi Tarım İşletmelerinde Süt Sığırcılığının Ekonomik Yapısı ve İlçede Süt Pazarlaması İle Tüketimi. Basılmamış Doçentlik Tezi. Adana